

XVII

Катерина Воздвиженська довго не виходила заміж. До неї ніхто й не присватувавсь. Воздвиженський зотягав до себе своїх земляків, обіцяв їм протекцію, обіцяв велике придане, і всі знали, що в його є багато грошей і всякого добра, але ні один з їх не квапивсь свататися. Всі вже думали, що вона зостанеться панною. Марта Сидорівна вже бідкалась, бо в неї вже підбільшали й менші дочки. Воздвиженський вже хотів просити для неї будлі-де місця класної дами в інституті, до чого вона вже зовсім була придатна... Коли це несподівано Катерина вийшла заміж! В Кованька згоріли свічкарні, і він трохи не збанкрутував. Він задумав поправити свою справу жінчиним приданим, пішов до Воздвиженських і посватав Катерину. Ні Катерина, ні Кованько не вірили в свою любов, одначе охоче пішли обоє під вінець. Марта Сидорівна й Воздвиженський були дуже раді, що видали її заміж. Як молоді стояли під вінцем, то всі люди казали, що ніколи ще не бачили такої недоладної пари. Катерина все кривилась, перетягувала рот набік, а Кованько навіть під вінцем осміхався, поглядаючи скося на свою молоду. І під вінцем він показував свої великі зуби з жовтими плямами. В себе на весіллі він ледве промовив до Катерини кілька слів, а Катерина все поглядала на його злими очима, все навскоси перетягувала свій рот, неначе наважувалась от-от вилаять свого чоловіка за те, що він жениться тільки на її приданому. Всі гості стиха сміялись, всі шепотіли одно одному на вухо. Катерина водила очима по гостях і все те вгадувала. Вона була зла на гостей і була ладна повипихать їх усіх з зали. Всі вгадували, що й життя їх буде таке веселе, яке було веселе весілля. Кованько взяв в придане мурований на два етажі дім, хоч і без чопів для води в домі, в льоху та в стані. Він швидко забагатів.

А професор Дашкович все сидів та сидів в своїм кабінеті. Він розпочав велике писання про філософію Японії, Китаю й Індії, наче філософія китайського Конфуція й Лао-Дзи була цікавішою для його од рідного краю, од України. Він закопався в науку, увійшов в неї попід руки, як печорський Іван многострадальний ввійшов в землю, і вже був готовий з головою ввійти в неї і вмерти навіки для України й свого народу.

Почувши, що його престарезний батько вже вмер в Сегединцях, Дашкович звелів зробити залізну плиту на його могилу й поїхав в Сегединці, щоб сповнить останню повинність сина. Він приїхав в Сегединці й звелів їхати просто до того місця, де був батьківський дім. Як же він здивувався, не знайшовши й сліду батьківського дому, неначе він після смерті старого й собі провалився крізь землю!

— Чи тут жив ваш покійний священник? — спитав він у якогось чоловіка.

— Тут, — сказав чоловік.

— А де ж його дім?

— А отам стояв колись, та оце його недавно розваляли, бо він і сам завалився.

Дашкович встав з воза й пішов шукать в огороді сліду батьківського дому. Він ледве знайшов в кропиві та в чорнобілі купу цегли, де колись стояла батьківська піч. З-під його ніг пурхнула курка з гнізда. Він побачив її гніздо, повне яєць. Він ступив на цеглу, звідтіль майнула зелена ящірка й пошилась поміж калачиками й шпоришем. На місці дому розрісся листатий лопух, на лопусі позасновували листя павуки. Поміж

цеглою грілись на сонці ящірки. Все заросло, все заснувалось непереможною силою живої природи й довгого часу. Нігде не було видко й сліду комори, загороди, клуні, повіток, неначе на тому місці ніхто ніколи не жив і не селився. Тільки купа глини й цегли до котрого часу назначала місце, де колись жила сім'я Дашковича, де він зріс. Все було застелено зеленим кили» мом дикої природи.

Дашковичеві стало шкода рідного кубла, де він зріс, де він бігав дрібними ногами. Він зітхнув і задумався. Сповнивши, що було треба, він вертався з важкою думою в голові з кладовища з молодим священиком, котрий вже збудував новий дім і на новому місці. Дашковичеве старе вухо вразила мелодія української пісні. Він почув і аж затрусивсь. Пісня дійшла до самого дна душі, де ще лежали дитячі згадки. Він почув, що його серце оживає, і все минуше життя на селі, в рідній сім'ї, між своїм народом, життя в пишних Сегединцях так і встало перед його душею. Він слухав пісню й прислухавсь. Його вухо силкувалось вловить милі, дорогі слова рідної пісні, повної поезії. В його навіть знов з'явилась думка записати ті слова. Голос вже наближався та наближавсь, а старе серце все оживало та оживало... Коли це за тином він почув другу іншу пісню. Коло садка йшов парубчак і затяг солдатської пісні. Пісня була така гидка, така сороміцька, така погана! мова пісні була великорусько-солдатська й така покалічена, так перемішана з українською, що Дашкович аж зітхнув.

Дашкович, повечерявши в молодого священика, ліг спати і довго не міг заснути од тяжких нових дум. Тільки що він задрімав, як його вразила страшна картина, котру він неначе бачив своїми живими очима. Він бачив, неначе його батьківський дім стояв у садку й несподівано почав входити у землю і ввійшов зовсім, так що й сліду його не стало; потім почала входити в землю церква. Він бачив, як вона ввійшла по вікна, як було ще видно бані, потім хрести, потім вона зовсім пірнула в якусь безодню. Озираючись на всі боки, він побачив, що ціла гора з другою церквою, з хатами, з садками, з людьми рушилась з місця й почала входити в землю. Дашкович хотів крикнути, та од переляку в його не стало голосу. Гора все входила та входила й зовсім потонула під землею. За тією горою потонула друга гора з хатами й людьми, за нею третя рушилась з лісами, а там все село почало валитись, входити в землю. Обидва ставки розлились і залили все те місце, де були колись Сегединці. Дашкович побачив одно безкрає чорне море, без кінця, без берегів. Він тільки стояв на купі цегли з рідного дому й оглядавсь навкруги. Вода підливала ту цеглу, одривала її; потроху земля одвалювалась, і він почав тонуть. Вода підходила вже йому до пояса, до плечей, до рота й полилася в рот.

Дашкович почав кричати крізь сон. Його збудили, кров кинулась йому в голову: його душило в грудях, душило коло серця. Він насилу одійшов і опам'ятався.

"Чудний і страшний сон!-думав Дашкович, —це не сон, а мої тривожні думи заворушились... Каламутне море заливає Україну, і вона завалюється в його... А я й сам незчувся, як тону в тому морі і... втопив свою Ольгу й усіх своїх дітей: одбив їх од свого народу, не передав навіть їм рідної мови, не передав їм симпатій до рідного краю, до народу. Я заблудивсь в дорозі й своїх дітей завів в якісь нетрі та пуші..."

Од ляку й тривоги старий нервовий заніділий Дашкович аж заслаб і мусив

пролежать кілька день в Сегединцях, а потім згодом, трохи подужчавши, вернувсь додому в Київ.

1871 року